

CONFERENTIE VAN POTSDAM (*)

Ontwaakt uit de nachtmerrie, maar nog totaal verslagen van de verschrikkelijke jaren van de fascistische heerschappij en de Hitler-oorlog, wachtten we in die warme juli-dagen van 1945 op het oordeel over Duitsland, dat de conferentie van Potsdam zou uitspreken. Het viel niet enkel genadig uit, het gaf ons hoop : hoop op een toekomst in een onverdeeld Duitsland, bevrijd van fascisme, militarisme en van het overmachtige kapitalisme. Nochtans, slechts weinige jaren later, waren deze verwachtingen reeds verbleekt en was het verdrag van Potsdam, als overeenkomst tussen de drie zegevierende grootmachten van de Tweede Wereldoorlog aangaande de toekomst van Duitsland, van zijn substantie beroofd. Wat was er gebeurd ? De historici kunnen op deze vraag tamelijk precies tot in de details antwoord geven : ze hebben vooral de enorme verantwoordelijkheid van Amerika voor de uitholling van het verdrag aan het licht gebracht. Maar ook dan nog blijft de vraag : wat is er gebeurd ? Ontbrak het de Westerse machten van meet af aan eenvoudigweg aan de goede wil om het verdrag na te leven ? Maar waarom zijn ze dan hierheen gekomen om het door bemiddeling van onderhandelingen op te maken en het plechtig te ondertekenen.

Wordt eens te meer de bedenkelijke uitspraak van Alexis de Tocqueville bevestigd dat vriendschappen in de politiek altijd slechts berusten op een gemeenschappelijk verzet tegen een derde ? De gemeenschappelijke tegenstander, Hitler en nazi-Duitsland, was nu totaal neergeslagen. En op 16 juli 1945, twee dagen voor het begin van de conferentie van

Potsdam, had Amerika in New Mexico de eerste atoom-bom doen ontploffen, een dreigend gebaar ook aan het adres van de sovjet-bondgenoten.

Maar wat ik zoëven zei, is wellicht nog niet helemaal juist. Voor de Westerse machten was de gemeenschappelijke tegenstander, Hitler en Hitler-Duitsland, misschien wel uitgeschakeld; voor de Sovjet-unie daarentegen was de kamp tegen fascisme en militarisme duidelijk nog niet beëindigd : nog steeds ging het erom in Duitsland beide met wortel en al uit te roeien. En zo berustte het verdrag van Potsdam wellicht van meet af aan op een groot misverstand tussen de partijen.

Konkreter : het verdrag van Potsdam beoogde in 't bijzonder het neerslaan van de economische overmacht van de grote concerns en monopolies in heel Duitsland. Dit gebeurde in de sovjet-bezettingszone doordat ze eigendom van het volk werden. Zeker hebben de Amerikanen het verdrag van Potsdam nooit zo opgevat dat dit gebeuren moest. Van hun kant hebben ze bv. het IG-Farben-Konzern "ontvlochten", ze hebben niets meer gedaan dan hoogstens een stap gezet in de richting van het herstel van de voorwaarden van de vrije kapitalistische concurrentie. Maar wat had men van meet af aan van het kapitalische Amerika anders kunnen verwachten ?

Ik neem aan dat u begrijpt waarom ik over het verdrag van Potsdam als een "misverstand" spreek : geenszins om ergens iets te verdoezelen. Maar integendeel om de meer diepgaande vraag te stellen : hangt de vreedzame coëxistentie van staten met een verschillende maatschappij-ordening louter van de goede wil van de betrokkenen af ? Of is zo'n goede wil juist niet machteloos, ja zelfs onmogelijk, bij de heersende klasse van een land met de maatschappij-ordening van de Verenigde Staten, en wel als gevolg van die maatschappij-ordening ? Is voortbouwen op goede wil alleen in dit geval geen idealistische - in de slechte zin van het woord - illusie ?

Voor deze buitengewoon ernstige vraag worden wij gesteld, zo lijkt me, gezien het lot dat het verdrag van Potsdam beschoren werd.

Ik wil nochtans niet in het minst een rechtvaardiging geven voor defaitisme in de strijd om de vrede. Er zijn immers niet enkel de heersende klassen, er zijn ook nog de volkeren. En als het waar zou zijn dat het verdrag van Potsdam op een misverstand berustte, dan werd daar - destijds, op deze plaats - wellicht niet open en diepgaand genoeg gesproken. Wellicht zou het de vredespolitiek vooruithelpen indien de laatste ideologische tegenstellingen niet terzijde werden geschoven maar integendeel in alle duidelijkheid ter sprake gebracht en uitgesproken zouden worden; indien men er zich zou toe dwingen tenminste daarover, nl. waarin nu eigenlijk de diepste tegenstellingen bestaan, een gemeenschappelijke taal te vinden. Dat zou ook de volkeren en hun vredesbeweging helpen. In de socialistische landen heeft men toch steeds beweerd dat het streven naar een vreedzame coëxistentie tussen staten met een verschillende maatschappij-ordening de voortgang van de ideologische discussie geenszins mag uitsluiten. Ik zou willen aanbevelen een stap verder te gaan : de verheving van de ideologische discussie is een noodzakelijke voorwaarde voor de handhaving van de vreedzame coëxistentie, ja de enige weg om ze op de lange duur te waarborgen.

Ik vat mijn mening samen : ten eerste zouden de politici, ook die van de socialistische landen, meer moeten denken aan de volkeren "van de andere zijde" en niet enkel aan hun regeringen; en ten tweede zouden ze in hun kontakten met de regeringen van de andere zijde de ideologie en de ideologische tegenstellingen niet mogen terzijde schuiven, maar ze zo uitspreken dat ze duidelijker aan het licht komen.

- (*) Dit is een tekst die R. Boehm heeft voorgelegd als bijdrage tot de discussie op een internationaal colloquium dat doorging in juli 1985 te Potsdam naar aanleiding van de 40e verjaardag van de conferentie van Potsdam. Het ligt in onze bedoeling de afleveringen van Kritiek in het vervolg telkens te laten beginnen met een dergelijke politiek-filosofische stellingname m.b.t. een belangrijke actuele kwestie.